

Brevet fra Lincoln og Fiskeriutstillingen i Bergen 1865

Knut Olav Aslaksen

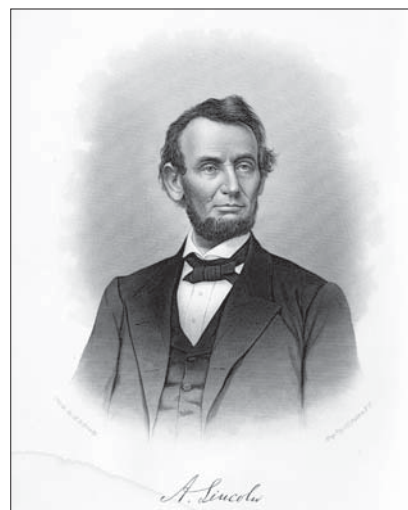
13. februar, to måneder før han tragisk ble skutt i Fordteateret i Washington skrev president Abraham Lincoln et håndskrevet notat¹ til Senatet og Representantenes hus og informerer om den internasjonale fiskeriutstillingen som skulle holdes i Bergen sommeren etter. Hva fikk en av datidens mektigste statsledere til å informere landets folkevalgte om en utstilling av fiskeriprodukter og fangstredskaper i en kystby i det fjerne Norge?

Var utstillingen en verdensbegivenhet på linje med Verdensutstillingen i London i 1851, eller var det andre bakgrunnforliggende årsaker til at den legendariske presidenten interesserte seg for det som skulle skje i Bergen i august/september 1865.

Ja visst fikk utstillingen stor oppmerksomhet og betydning, noe det store besøktallet vitner om, 23 748 solgte billetter i en by med 27 700 innbyggere. Likevel, var dette tilstrekkelig til at USAs president skulle ta pennen fatt? Lincoln oversendte dessuten Kongressen diplomatisk korrespondanse fra State Department og USAs stedlige representasjon i Stockholm², om utstillingens program. Videre ba han begge kammer om å vurdere nødvendigheten av lovgivning på det aktuelle feltet. Orienteringen ble lest opp i utenrikskomiteen i Kongressen 14. februar og besluttet "trykket". Utstillingen ble dessuten besluttet annonsert i landets aviser.

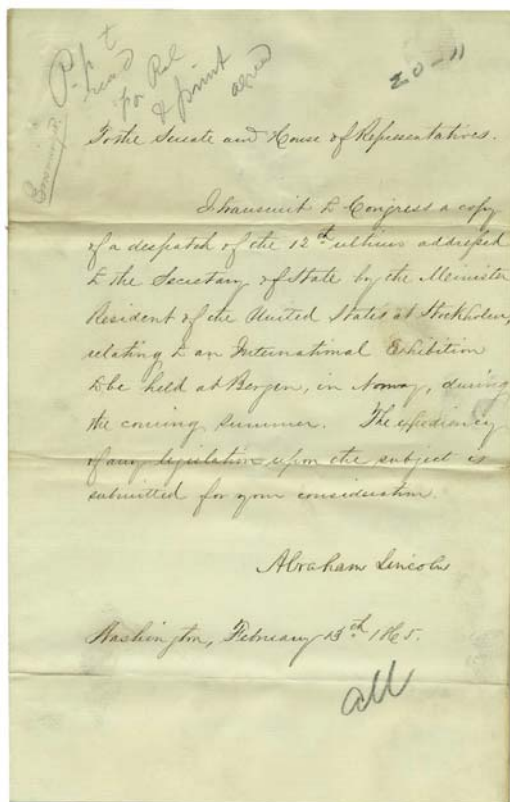
Diplomatisk korrespondanse

I sin diplomatiske note påpekte ambassadør James Hepburn Campbell (1820-1895), "Minister Resident of the United States of America at Stockholm", overfor den nordsvenske utenriksminister Grev Manderström³ at utstillingens tema hadde stor betydning for verdiskaping og fremskritt i "New England"-statene i USA, så vel som for De forente kongeriker Sverige og Norge. Videre skrev Campbell at utstillingen umulig kunne mislykkes. Den ville få betydning for begge lands folk, og at det skulle bli en glede å gjøre hans eget lands regjering spesielt oppmerksom på et så interessant formål. Dette var selvsagt diplomatiske høflighetsformuleringer som heller ikke forklarer den amerikanske interessen for utstillingen. Fra sin base i Stockholm ivaretok den tidligere kongressmannen Campbell amerikanske interesser i unionsrikene Norge og Sverige. Han rapporterte om ulike forhold som

kunne ha interesse, men mottok nok også signaler hjemmefra om forhold som burde følges med årvåkenhet. Fiskeriutstillingen i Bergen hadde han fått instruks om å følge med «special attention». Diplomatiets arbeidsformer er uforanderlige og uransakelige.

Den utførlige beretningen⁴ om Fiskeriutstillingen utgitt av utstillingskomiteen, navngir alle utenlandske offisielle utsendinger og

■ Figur 1 Brevet fra Lincoln; Foto: National Archives and Library of Congress.

notabiliteter som besøkte Bergen i august-september 1865, men Campbells navn er fraværende.

Av hans egen korrespondanse⁵ framgår det imidlertid at han besøkte utstillingen, og kanskje kan det også finnes en mer utførlig rapport fra hans hånd om utstillingen.

Av Campbells mer praktiske oppgaver var utstedelse av visum for emigranter fra Norge og Sverige, en oppgave som på ingen måte må undervurderes i en periode med masseutvandring fra begge riker. Forklaringen på den amerikanske interessen for Bergens-utstillingen må vi derfor søke annet sted. Den kan sannsynligvis knyttes både til landets næringspolitiske og utenrikspolitiske interesser, men også til et noe spesielt personlig engasjement.

Utenriksminister William H. Seward

Campbells hjemlige oppdragsgiver var USAs Utenriksdepartement. Det relativt nyopprettede State Department ble i 1865 ledet av utenriksminister William H. Seward (1801-1872). Han var en av Lincolns aller mest fortrolige medarbeidere, ikke minst agiterte han for opphevelse av slaveriet. Seward hadde bred politisk bakgrunn som guvernør i New York i perioden 1839-42 og som senator i perioden 1849-61. Opprinnelig representerte han det såkalte Whig-partiet, men i siste periode ble han innvalgt som republikaner. Under sammensvergelsen mot Lincoln var Seward også blant dem som skulle myrdes. Han ble knivstukket i sitt eget hjem der han lå syk, men overlevde attentatet. Seward tjenestegjorde som USAs utenriksminister i perioden 1861-1869, under presidentene Abraham Lincoln og Andrew Johnson, og er den som er blitt tillagt ansvaret for at USA begynte å føre en mer aktiv og ekspansiv utenrikspolitikk. Borgerkrigen var nå tilbaketrukket, landet måtte konsolidere seg og markere sine interesser ikke minst overfor andre stormakter, og da særlig Det britiske imperiet.

Ottars beretning og hvalens hemmelige skjulested

Allerede som senator hadde Seward vist stor interesse for havets økonomiske ressurser, og særlig for hvalfangst. I en berømt tale til Senatet i 1852 med tittel «The Whale Fishery, and American Commerce in the Pacific Ocean»⁶ beskrev han utviklingen av fangsten etter sel, hval og

hvalross rundt om i verden. I beskrivelsen av hvalfangstens historie, starter han med Ottars beretning for Kong Alfred av Wessex rundt år 890. Her forteller Ottar at han hadde reist så langt nord som hvalfangerne dro, og at hans eget land var det beste stedet for å jakte på hval. Her var det hvalross som var opp mot 7 alen lange og hvaler bortimot 50 alen lange. Ottar hevdet at han med hjelp av fem mann hadde drept seksti hvaler på to dager. Ottar fortalte dessuten at reip framstilt fra hvalskinn var av betydelig verdi, og at hvalross hadde «meget edelt bein i sine tenner». Han fraktet med seg en del hvalrossbein til kong Alfred.

600 år etter Ottars besøk hos Alfred var det baskere, engelskmenn og ikke minst hollendere som utviklet hvalfangsten videre, og utforsket nye fangstområder i Nordishavet.

I sitt søk etter Nordøstpassasjen fant hollenderne ifølge Seward «hvalenes hemmelige hjemmested ved Spitzbergen» og etablerte en fangstkoloni ved Smeerensburg. Seward ender opp med å beskrive det store potensialet for hvalfangst i Stillehavet fra Californiakysten og opp mot Alaska. Han mente området rundt Alaska og Beringstredet var et nytt slikt skjulested for hvalen, og at Senatet burde utruste en ekspedisjon for å kartlegge farvannet, utarbeide draft og etablere gode havner. Hvalfangsten var risikofull og førte ofte til havari, økonomiske tap og tap av menneskeliv.

Hvalens betydning

Hvalfangst var en betydelig næring ved midten av forrige århundre, og hvalolje var avgjørende for forsy-

■ Figur 2. Fra Fiskeriutstillingen i 1865. Hvalsalen. Foto: Knud Knudsen, UB Billedsamlingen.

ningen av bl.a. fett og lampeolje. I 1847 var hvalfangst USAs femte største næringsvei. Spermasettolje fra spermhvalens hode ble foretrukket til lysstøpning pga. av sin konsistens og renhet, hvalbein var datidens plastikk og ble bl.a. brukt til å lage korsetter, voksaktig ambra fra spermhvalens tarmar ble brukt som bindemiddel i parfyme og olje fra avkokt spekk som smøremiddel i industrien. Hvalen smurte boksta-

velig talt den industrielle revolusjonen. Den ukentlige «Whalemen's Shipping List and Merchants' Transcript»⁸ viste produkter, skipsposisjoner og den løpende prisutviklingen i «hvaloljemarkedet».

I dag er vi avhengig av mineralolje til utallige formål, men kommersiell utvinning av mineraloljer basert på kull (kerosene) og råolje (petroleum) var på dette tidspunkt i sin spede eksperimentelle begyn-

nelse, bl.a. i Pennsylvania i USA og Baku i Georgia.

På slutten av 1700-tallet og første del av 1800-tallet var USA verdens ledende hvalfangstnasjon med skuter både i Atlanteren og Stillehavet både i sørlige og i nordlige farvann. Skutene kom hovedsakelig fra havner i New England-statene bl.a. fra New Bedford som ble kalt «The City of Light» og fra øya Nantucket. På Nantucket startet

forøvrig også jakten på Moby Dick i Herman Melvilles berømte roman fra 1851.

Ifølge Seward var det i 1847 rundt 900 hvalfangstskuter i verden, hvorav nærmere 800 var hjemmehørende i USA. Disse fraktet hjem store verdier i form av hvalbein og hvalolje. En skute hadde vanligvis en besetning på 30 hvalfangere og brakte med seg tilbake rundt 800 tønner olje. Hvalfangsten gav arbeid til mange hender, rundt 20 000 hvalfangere, igjen ifølge Seward. Tjue ganger så mange mennesker var knyttet til skipsbygging, utrustning, foredling og salg av hvalprodukter på land. Interessen for hav, hval og selfangst var altså betydelig i USA i tiden før Fiskeriutstillingen,

noe som forklarer noe av den amerikanske interessen.

Sewards galskap – kjøpet av Alaska

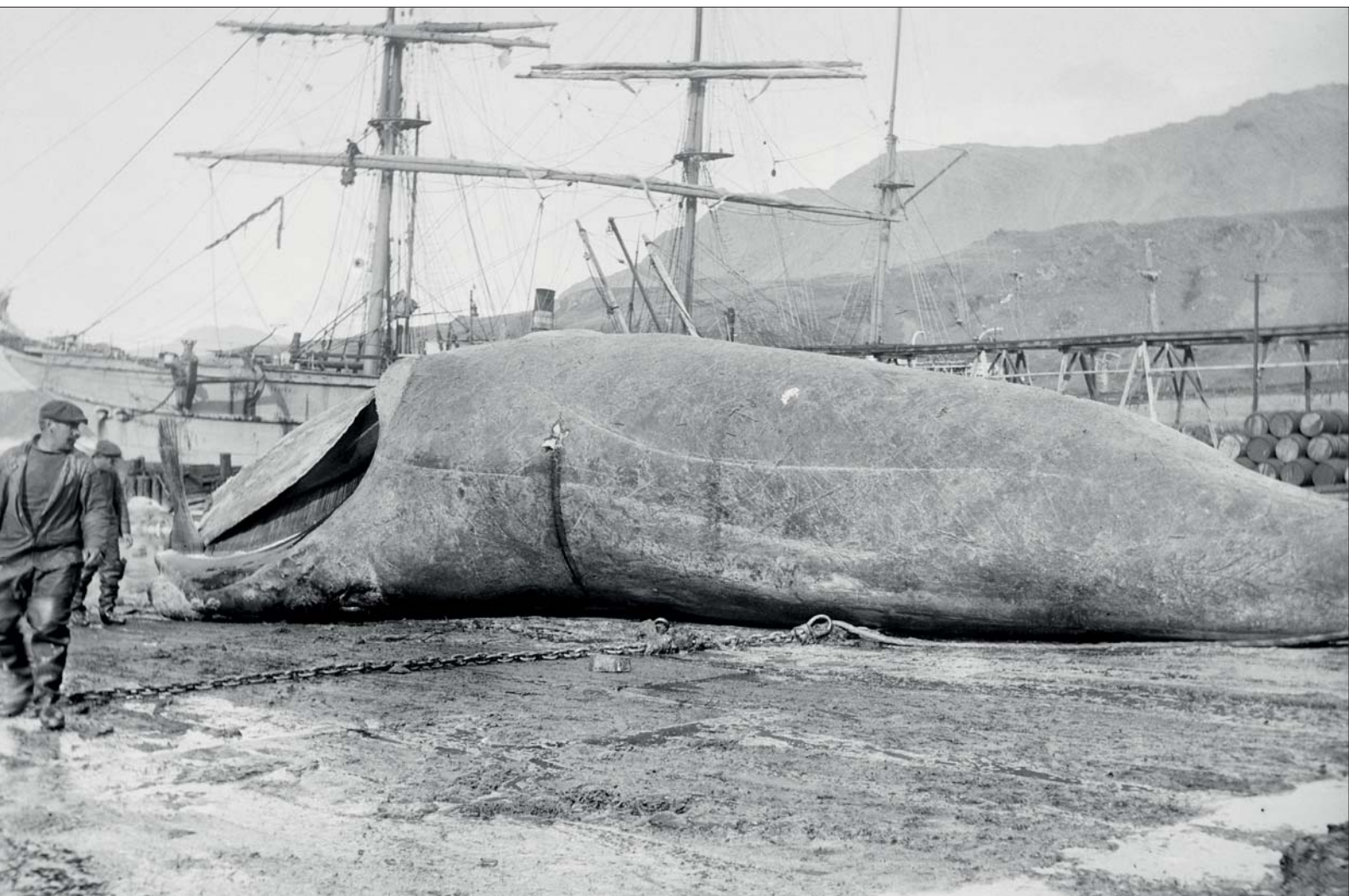
Sewards interesse for havets ressurser gikk imidlertid lenger enn til økonomi og forsyningsikkerhet. Næringsinteresser gikk som hånd i hanske med strategiske utenrikspolitiske mål, nemlig å sikre USAs posisjon og suverenitet, ikke minst overfor datidens stormakt, Det britiske imperiet. Lincoln var kanskje en av verdens mektigste menn, men Dronning Victoria var verdens mektigste menneske!

I kjølvannet av borgerkrigen hadde USA sett nødvendigheten av å ha strategiske besittelser bl.a. av

hensyn til marinen, men også for å sikre handelsveier og fangstområder. Seward sonderte blant annet muligheten for å kjøpe Island og Grønland fra Danmark (noe USAs regjering faktisk også sonderte etter andre verdenskrig⁹⁾), men Kongressen viste liten interesse for «the ice fields of Greenland». Mer konkret var forsøket på å kjøpe Dansk Vestindia, St. Thomas og St. John, for 7,5 millioner dollar, men også dette ble stoppet av Senatet.

Seward var opptatt av at hele Nord-Amerika skulle bli en del av De forente stater og håpet lenge på å utvide landet langs Stillehavskysten ved å inkludere det nåværende British Colombia. Da dette ikke lot seg realisere kastet han sin interesse

■ Figur 3. Hvalfangst Grytviken. Foto: Einar Alf Hjorth Johansen, UB Billedsamlingen.

■ Figur 4. Museumsbygningen. Foto: K.Knudsen og UB Billedsamlingen.

på Russisk Amerika, som senere fikk navnet Alaska. Her forhandlet han fram en avtale med sine russiske allierte og fikk i 1867 kjøpt 1,7 millioner km² ødemark til en pris av 7,2 millioner dollar. Handelen ble av kritikerne omtalt som «Seward's Folly» (Sewards galskap) og Alaska som «Seward's Icebox».

Men selv om handelen var omstridd var ikke Seward selv uten visjoner for Alaska, han så på landområdet som en viktig økonomisk ressurs med bl.a. tilgang til rike fiskeri- og fangstområder. På dette tidspunktet var de rike mineralressursene i Alaska ennå ikke funnet. De ble først oppdaget ved århundreskiftet, og innledet gullrushet i Klondike i 1896 og litt senere i selve Alaska.

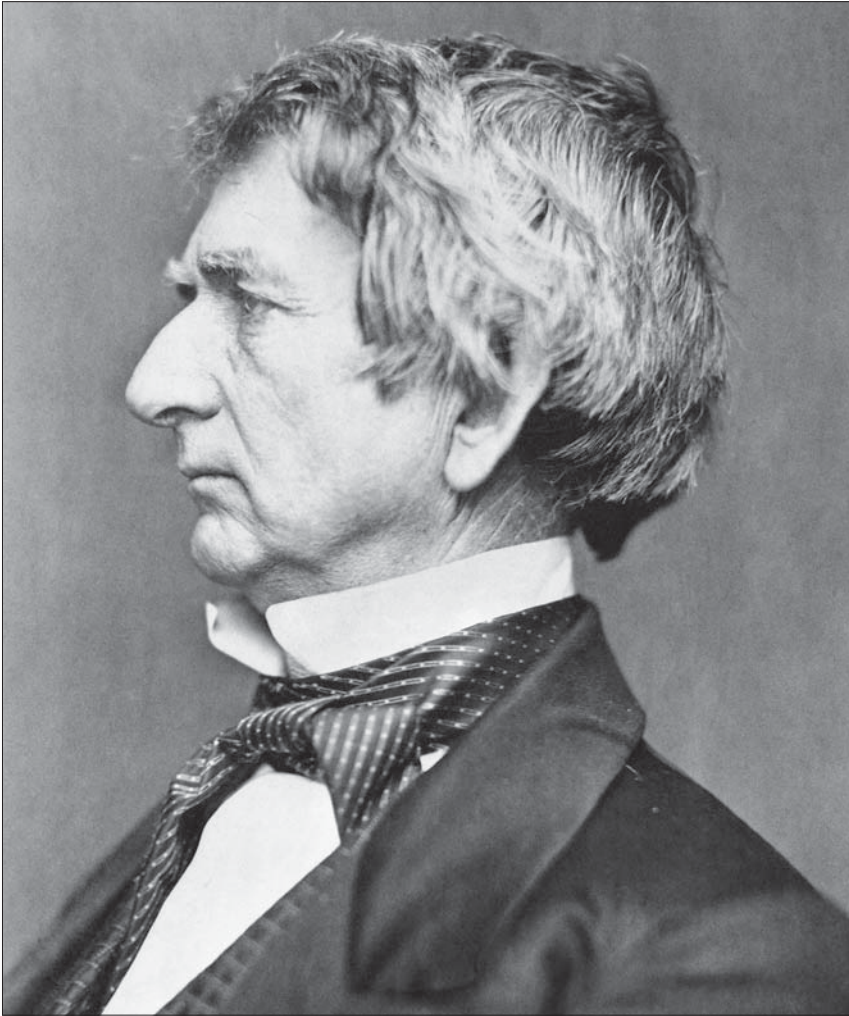
Hvalen er over alt og til enhver tid

Seward besøkte Alaska i 1869, like

etter at han gikk av som utenriksminister og holdt da en tale i byen Sitka¹¹. Her kommer han igjen tilbake til havets ressurser... «de marine skattene i området kan ikke overdriives. I tillegg til hvalen, som er over alt og til enhver tid, finnes oter, sel, hvalross, laks, torsk og andre fiske-slag. .. Det jeg har sett her får meg til å slutte meg til naturalistenes teori om at havene er fylt med mer liv enn all tilgjengelig produksjon på land.» Hval og hvalfangst var kanskje Sewards viktigste beveggrunn for kjøpet av Alaska, og hvalfangerne som er nevnt i Campbells diplomatiske note, kom hovedsakelig fra New England-statene på østkysten av USA. Hva hadde da vært mer naturlig for Seward enn å sende sin utsending «Minister Resident» James Hepburn Campbell inkognito til Bergen for å følge med på hva som skjedde internasjonalt, på Den internasjonale fiskerutstillingen i

Bergen i 1865. Dette var datidens oljemesse hvor den mest moderne fangstteknologien ble presentert, hvor fagfolk og prominenser minglet under de store hvalskjelletene hengende høyt under taket i Hvalsalen¹².

Til tross for interessen fra selveste president Lincoln, var amerikanske utstillere så å si fraværende på Fiskeritutstillingen i Bergen, kun kjøpmann Joseph B. Macy fra nettopp Nantucket hadde lagt ut på den strevsomme turen. Med seg hadde han en kasse klippfisk. Kanskje var Campbell og Macy i Bergen mest for å observere hva som ble vist fram i den nye museumsbygningen på høyden over trebyen ved Vågen? Museumsbygningen ble offisielt tatt i bruk to år senere i 1867, samme år som Secretary Seward kjøpte Alaska og sitt eget store hvalrike.

■ Figur 5. William Henry Seward. Foto: Unknown Restoration by Adam Cuerden Library of Congress Prints and Photographs Division Washington.
<http://www.loc.gov/pictures/item/2004672783>

Kilder:

Diplomatic Correspondence Sweden:
 Mr.Campbell to Mr. Seward
<http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs2/1865-66p3/reference/frus186566p3.i0013.pdf>
 William H. Seward; *The Whale Fishery, and American Commerce in the Pacific Ocean*,
https://archive.org/details/cihm_57475
 William H. Seward; Alaska Speech;
 PHILP & SOLOMONS, Wash-

ington DC 1869.
 Nicolas J. Lee; *A Brief History of Pacific Coast Whaling*, Fort Ross Conservancy Library
<http://www.fortross.org/lib.html>
 David Barker; *Was the Alaska Purchase a Good Deal*, University of Iowa, 2009.
<http://news-releases.uiowa.edu/2009/november/David%20Barker-Alaska.pdf>

Noter

1. <http://marcus.uib.no/instance/document/ubb-ms-utst-0016-c.html>
2. RG 46, Entry 563: Records of the United States Senate, Thirty-Eighth Congress, 1863-1865, Records of Legislative Proceedings, President's Messages, 1863-1865, NAB
3. Diplomatic Correspondence No 12 & 13 <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs2/1865-66p3/reference/frus186566p3.i0013.pdf>
4. Beretning om den Internationale Fiskeriudstilling i Bergen i Aaret 1865. Udgivet af Udstillings-Comiteen <http://marcus.uib.no/instance/book/ubb-fasting-f-26.html>
5. Diplomatic Correspondence No 25, <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs2/1865-66p3/reference/frus186566p3.i0013.pdf>
6. https://archive.org/details/cihm_57475
7. http://www.nytimes.com/2008/08/03/nyregion/03towns.html?_r=0
8. <http://nmdl.org/wsl/wslindex.cfm?year=1865>
9. <http://www.apnewsarchive.com/1991/Wanna-Buy-Greenland-The-United-States-Once-Did/id-9d4a8021c3650800fdf6dd5903f68972>
10. https://en.wikipedia.org/wiki/William_H._Seward
<http://www.cercles.com/n5/sy.pdf>
11. https://archive.org/details/cihm_16134
12. Vaagehval fra Skogsvaag, Rørhval fra Brandesund, Sildehval fra Lofoten, Spækhogger, Hvidfisk og Narhval. Totalt 9 skjeletter.